

ทุนทางวัฒนธรรมในงานพัฒนาสังคมของกลุ่มผู้ผลิตของผากประเพณีผีตาโชน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย
Cultural capital in the social development initiatives of the ghost mask producers in Dan Sai
District, Loei Province.

วิษณุ มะลิตัน¹ รัตนิตยา ไหวท่า²

E-mail: rattiyaaitham1122@gmail.com

โทรศัพท์: 09-6365-9556

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องทุนทางวัฒนธรรมในงานพัฒนาสังคมของกลุ่มผู้ผลิตของผากผีตาโชน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมในงานพัฒนาสังคมของกลุ่มผู้ผลิตของผากประเพณีผีตาโชน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน เช่น หน้ากากผีตาโชนที่จะจัดทำขึ้นใหม่ทุกปี พร้อมกับการออกแบบชุดที่มีลวดลายสีสันที่สะดุดตา ซึ่งทุกๆปี ในช่วงการละเล่นประเพณีผีตาโชนจะมีสินค้าผลิตภัณฑ์ใหม่ๆที่เกี่ยวข้องกับผีตาโชนเกิดขึ้นเพื่อให้ผู้ที่เป็นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อเป็นของฝากของที่ระลึกงานประเพณีหรือเป็นสินค้าที่สามารถนำไปประดับตกแต่งได้ บทความนี้จึงมีความสนใจที่จะอธิบายเกี่ยวกับ“ผลิตภัณฑ์ผีตาโชน” ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยอนุรักษ์ประเพณีและรังสรรค์ออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ผีตาโชน จะมีส่วนหัวผีตาโชนหรือหน้ากากและส่วนที่เป็นตัวผีตาโชนที่ใช้เศษผ้าหรือผ้าทัวที่มีลวดลายมาตัดเย็บต่อกันเป็นชุดผีตาโชน ซึ่งเป็นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในงานพัฒนาสังคมของกลุ่มผู้ผลิตของผากประเพณีผีตาโชน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และนำผลงานที่ได้ไปใช้เป็นฐานข้อมูลในการวิเคราะห์เพื่อประกอบการตัดสินใจและใช้เป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยน พัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคอย่างแท้จริง สามารถเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน และสิ่งสำคัญคือการสืบสานอนุรักษ์ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ถ่ายทอดผ่านหน้ากากผีตาโชนของชาว อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย การนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพื่อเสริมสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมสำหรับชุมชนและประชาชนจำเป็นต้องเป็นความร่วมมือที่เข้ากันอย่างลึกซึ้งระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนที่มีพลวัตในการสร้างผลิตภัณฑ์ โดยมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ดั้งเดิม บทบาทของประวัติศาสตร์และมรดกศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญที่ยิ่งใหญ่ ไม่เพียงเพื่อเสริมความเข้าใจทางวิชาการเกี่ยวกับมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติ แต่ยังสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความรู้สึกเอื้ออาทรให้ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้น ทำให้มีความคุ้นเคยและหลงใหลกับมรดกศิลปวัฒนธรรมโดยที่ไม่ได้รับผลกระทบจากข้อจำกัดของเวลา

คำสำคัญ: ทุนทางวัฒนธรรม, วัฒนธรรม, ผลิตภัณฑ์ผีตาโชน

¹ นางสาวรัตนิตยา ไหวท่า หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษณุ มะลิตัน สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Abstract

The academic article on cultural capital in the community development of ghost mask producers aims to study cultural capital in the community development of traditional ghost mask producers in Dan Sai District, Loei Province. The development of products in the community, such as the annually crafted ghost masks with eye-catching designs, introduces new items related to ghost masks during the traditional Phi Ta Khon festival. These new products allow tourists to choose souvenirs that commemorate the cultural event or serve as decorative items. The article explores the "Phi Ta Khon products" as a means to preserve and promote the tradition, contributing to community development in Dan Sai District, Loei Province. The utilization of cultural capital involves the production of the ghost mask head or mask, using fabric with patterns stitched together to form a Phi Ta Khon costume. This cultural capital investment aids in community development and provides a basis for analysis to inform decision-making and guide product development, meeting genuine consumer needs. Importantly, it serves as a guide for income generation within the community while preserving the arts, traditions, and way of life passed down through the ghost masks of Dan Sai District, Loei Province. The collaboration between the public and private sectors is crucial in harnessing cultural capital to create economic and social benefits for the community and its residents. Clear goals in sustaining cultural heritage and original identity should be central to this collaboration. Understanding the significant role of history and cultural heritage is not only essential for academic understanding but also plays a vital role in fostering confidence and creating a sense of support for each product, allowing familiarity and appreciation for the cultural heritage without being constrained by time limitations.

Keywords: Cultural capital, Ghost Mask products

ความนำ

1. ความเป็นมาหรือความสำคัญ

การประยุกต์ใช้คติชนในบริบทใหม่เพื่อสื่อสารความหมายทางวัฒนธรรมในสังคมไทยได้มีการใช้มานาน และพิธีกรรมในชุมชนเป็นหนึ่งในนวัตกรรมการนำเสนอความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ เพื่อให้สังคมภายนอกรับรู้ความ เป็นตัวตนที่มีลักษณะเฉพาะในด้านต่าง ๆ เป็นการนำเสนอภาพแทนจากวัฒนธรรมดั้งเดิมในวิถีชีวิตการนำเสนอและ วิเคราะห์คติชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย แสดงให้เห็นว่าได้มีการปรับเปลี่ยนบริบทของข้อมูลคติชนให้เกิดการสร้างสรรคทั้ง ทางด้านการท่องเที่ยว ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมยุคดิจิทัลที่มีการใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เกิดมูลค่าและความ น่าสนใจ (ปรมินทร์ จารูวร, 2556, น. 65) ได้ศึกษาภาพลักษณ์ของชุมชนที่ถูกนำเสนอโดยชุมชนเอง เป็นกระบวนการนำเสนอความเป็นกลุ่มก้อนและการร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อแสวงหาประโยชน์เพื่อส่วนร่วมบนฐานรากทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นแนวคิดที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดอัตลักษณ์ชุมชนกับความเป็นตัวตน หากแต่ภาพลักษณ์ในชุมชนส่วนใหญ่นี้ นำเสนอความเป็นกลุ่มผ่านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ความศักดิ์สิทธิ์ และเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ

จังหวัดเลย เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนหรืออีสาน ที่มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่ชัดเจน อันเกิดจากการมีประวัติศาสตร์ความเป็นมา ที่มีการสร้างวัฒนธรรมทั้งในเชิงศิลปวัตถุและสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ ความศรัทธาร่วมกันเป็นประเพณีที่มีความสำคัญและเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในระดับประเทศ ซึ่งหนึ่งในนี้คือ “ประเพณีผีตาโขน” ของชาวอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลยประเพณีนี้ถือว่าเป็นความเชื่อความศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษและพุทธศาสนาซึ่งประเพณีผีตาโขนมี “ผีตาโขน” เป็นสัญลักษณ์ของงานที่ชาวบ้านในชุมชน แต่ละชุมชนต่างมีส่วนร่วมและช่วยกันออกแบบซึ่งความงดงามอยู่กับการออกแบบหน้ากาก เครื่อง แต่งกาย สีสันการเต้น การเคลื่อนไหวร่างกาย และเสียงของหมากกะหล่งที่ดังกังวาน จึงสามารถเรียกถึงความสนใจของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาชื่นชมในวัฒนธรรมได้และแสดงออกถึงความ เชื่อความศรัทธาของชาวบ้านในชุมชนต่อพิธีกรรมนั้นผีตาโขนมีส่วนผสมผสานเกี่ยวพันกันหลายประการ ในส่วนหัวผีตาโขนเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หน้ากากผีตาโขน เกิดจากภูมิปัญญา ของท้องถิ่นที่เลือกใช้วัสดุจากธรรมชาติในการจัดทำและการสร้างลวดลายสีสันทึบเข้าช่วยชุดของการละเล่นผีตาโขนจะเป็นชุดยาวที่ทำจากเศษผ้าหลากหลายสีมาเย็บต่อกัน เครื่องประดับของผีตาโขนมีไว้เพื่อใช้เขย่าทำให้เกิดเสียงดังในเวลาเดินหรือเวลาแสดงและอาวุธประจำกายที่ทำจากไม้จ้าว มีไว้เพื่อใช้หยอกล้อกับผู้คนเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย. 2541 : 74-75)

ประเพณีการละเล่นผีตาโขนของชาวอำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลยนี้หากไม่ได้รับการ อนุรักษ์เผยแพร่ประเพณีอันดีงามนี้ต่อไปก็อาจจะส่งผลให้ความเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เป็น เอกลักษณ์ของคนในอ.ด่านซ้าย จ.เลย เลือนหายไปกับการหายไปของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชุมชน เช่น หน้ากากผีตาโขนที่จะจัดทำขึ้นใหม่ทุกปี พร้อมกับการออกแบบชุดที่มีลวดลายสีสันทึบที่สะดุดตา ซึ่งทุกๆปีในช่วงการละเล่นประเพณีผีตาโขนจะมีสินค้าผลิตภัณฑ์ใหม่ๆที่เกี่ยวข้องกับผีตาโขนเกิดขึ้นให้ผู้ที่เป็นนักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อเพื่อเป็นของฝากของที่ระลึกเกี่ยวกับงานประเพณีหรือเป็นสินค้าที่สามารถนำไปประดับตกแต่งได้ จากที่กล่าวมาเกี่ยวกับการการละเล่นประเพณีผีตาโขน ผู้เขียนบทความจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ “ผลิตภัณฑ์ผีตาโขน” ซึ่งจะเป็นหนึ่งในส่วนช่วยในการอนุรักษ์ประเพณีและรังสรรค์ออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์ผีตาโขนจะมีส่วนหัวผีตาโขนหรือ หน้ากากและส่วนที่เป็นตัวผีตาโขนที่ใช้เศษผ้าหรือผ้าทั่วไปที่มีลวดลายมาตัดเย็บต่อกันเป็นชุดผีตาโขน ดังนั้น การเขียนบทความครั้งนี้ต้องการทราบทุนทางวัฒนธรรมในงานพัฒนาสังคมของกลุ่มผู้ผลิตของฝากประเพณีผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อนำผลงานที่ได้ไปใช้เป็นฐานข้อมูล ในการวิเคราะห์เพื่อประกอบการตัดสินใจและใช้เป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยน พัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคอย่างแท้จริง และสามารถเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน และสิ่งสำคัญคือเพื่ออนุรักษ์ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ถ่ายทอดผ่าน หน้ากากผีตาโขนของชาว อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาทุนทางวัฒนธรรมในงานพัฒนาสังคมของกลุ่มผู้ผลิตของฝากประเพณีผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

3. ขอบเขตของเรื่องที่น่าสนใจ

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาทุนทางวัฒนธรรมในงานพัฒนาสังคมของกลุ่มผู้ผลิตของฝากประเพณีผัดไทขอนแก่น อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในศึกษา 20 คน คือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดเลย และ นอกเขตพื้นที่จังหวัดเลย

4. คำจำกัดความ

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง การลงทุนในด้านวัฒนธรรม เช่น การสนับสนุนศิลปวัฒนธรรม, การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม, หรือการส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสร้างสรรค์และรักษาวัฒนธรรมต้นเหตุของสถานพำนักนั้นๆ

วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นมา นับตั้งแต่ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา กฎหมาย ศิลปะ จริยธรรม ตลอดจนวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ คิดค้นขึ้นมาเพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ เพราะการจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้มนุษย์จะต้องรู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและจะต้องรู้จักควบคุมความประพฤติของมนุษย์ด้วยกัน

ผลิตภัณฑ์ผัดไทขอนแก่น หมายถึง ผลิตภัณฑ์ของฝากผัดไทขอนแก่นเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลายและลวดตงแต่งในรูปแบบของผัดไทขอนแก่นท้องถิ่น เช่น พวงกุญแจ ของตกแต่ง หรือฝากตกแต่งที่นำเข้าความเป็นไทยและวัฒนธรรมล้วนแล้วมีความเฉพาะตัวที่น่าสนใจ ผลิตภัณฑ์เหล่านี้บ่งบอกถึงความสวยงาม ความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมไทย และมีมูลค่าทางวัฒนธรรมที่สามารถเป็นของฝากหรือของที่ระลึก

เนื้อหา

1. ทุนทางวัฒนธรรม

ทุนวัฒนธรรม หมายถึง ทรัพย์สินที่เป็นการนำเอาแนวคิดวัฒนธรรมที่ดำรง ซึ่งมีการสั่งสมมานาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นมีทั้งเป็นสิ่งที่มีจับต้องได้และเป็นทั้งสิ่งที่จับต้องไม่ได้โดยการนำวัฒนธรรมเหล่านั้นมาแปลงและพัฒนาทำให้มีคุณค่ามากยิ่งขึ้นและสร้างมูลค่าที่จะส่งผลกระทบต่อสังคมและประเทศในที่สุด (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551, หน้า 130)

ทุนวัฒนธรรม (เรณู เหมือนจันทร์เชย, 2557 หน้า 36) หมายถึง คุณค่าและหรือมูลค่าของวัฒนธรรมที่วัฒนธรรมแสดงออกตามบทบาทหน้าที่ด้านต่าง ๆ ต่อชุมชนหรือสังคม ซึ่งคุณค่าและหรือมูลค่าของวัฒนธรรมแต่ละ ประการสามารถนำไปใช้เป็นพลังขับเคลื่อนให้สังคม ชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ใช้ตามความจำเป็นและความต้องการได้

ทุนวัฒนธรรม (กาญจนารัตน์ ไกรจันทร์, 2554 หน้า 15) เป็นสิ่งที่มีมูลค่าและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของสังคมในทางใดทางหนึ่ง เช่น ทำให้สังคมอยู่กันอย่างสมานฉันท์ ช่วยจัดระเบียบสังคมสำหรับในทางเศรษฐศาสตร์นั้นเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิด ทรัพยากรประโยชน์ต่อสังคมและปัจเจกชน แต่ทุนวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี

นอกจากนี้ Pierre Bourdieu (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551 หน้า 132) ได้อธิบาย ไว้ว่า ทุนวัฒนธรรมจะปรากฏตัวใน 3 รูปแบบคือ 1.เป็นรูปแบบที่ฝังอยู่ในตัวตนหรือกลุ่มคน เช่น ความคิด ความเชื่อ จินตนาการ 2.เป็นรูปแบบที่เป็นรูปลักษณ์และเป็นตัวตน อย่างเช่น เครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ภาพวาด สถานที่ที่เป็นมรดกโลก 3.ลักษณะรูปแบบที่มีความเป็นสถาบัน เช่น กติกา การยอมรับที่หลายคนเห็นร่วมกัน วัด โรงเรียน ประเพณีหรือ กิจกรรมร่วมกันของสังคม

ลักษณะทุนวัฒนธรรมและประโยชน์ของทุนวัฒนธรรม

1. ต้องมีนัยทางวัฒนธรรมด้านใดด้านหนึ่ง ที่ถือว่าเป็น “สินค้าวัฒนธรรม” เช่น แบบแผนการดำรงชีวิต ลักษณะทุนวัฒนธรรมและประโยชน์ของทุนวัฒนธรรม การละเล่น กีฬา การแต่งกาย ศิลปะ จารีตประเพณี ระบบความเชื่อ เป็นต้น
2. ทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ภาคอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือน อุตสาหกรรมการแต่งกาย เป็นต้น ส่วนในการบริการ เช่น การบริการอาหาร การบริการ สันทนาการ เป็นต้น
3. กลุ่มทุนวัฒนธรรมสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศได้
4. มีบทบาทในการผลักดันทำให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในด้านต่าง ๆ ได้
5. เป็นที่รวมแห่งองค์ความรู้ต่าง ๆ และได้แสดงออกถึงเอกลักษณ์พิเศษและภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นได้
6. ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีต่อกัน มีศักดิ์ศรีและความภาคภูมิใจในชุมชนหรือชนเผ่าทั้งหลายและ เป็นสิ่งที่ส่งเสริมความมั่งคั่งให้กับประเทศได้เป็นอย่างดี (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551, หน้า 129-134)

ทุนวัฒนธรรมในงานพัฒนาสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลในหลายด้านของการพัฒนา เช่น การเสริมสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่น สร้างเครือข่ายสังคม รักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และเพิ่มความเข้มแข็งในองค์กรท้องถิ่น ทุนวัฒนธรรมทำให้สังคมมีเอกลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ส่งผลให้มีการพัฒนาที่มีความยั่งยืนและมีคุณภาพ ดังนี้

สร้างเศรษฐกิจท้องถิ่น: การสนับสนุนศิลปะ ความรู้ทางวัฒนธรรม และธรรมเนียมประเพณีสามารถเป็นแรงจูงใจในการท่องเที่ยว การผลิตสินค้าที่มีความเป็นเอกลักษณ์ และการพัฒนาธุรกิจท้องถิ่น

สร้างเครือข่ายสังคม: ทุนวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน ทำให้เกิดความสามารถในการร่วมมือแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน

รักษาและสืบทอดประเพณี: การสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมช่วยในการรักษาและสืบทอดประเพณี ซึ่งมีผลในการเสริมสร้างเอกลักษณ์และความเป็นเอกลักษณ์ของสังคม

ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม: การสนับสนุนศิลปะและวัฒนธรรมทำให้มีการสร้างสรรค์และประดิษฐ์ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม

เพิ่มความเข้มแข็งขององค์กรท้องถิ่น: การรับรู้และนำทุนวัฒนธรรมเข้าสู่กิจกรรมองค์กรช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมและความรู้ท้องถิ่น

2. วัฒนธรรม

วัฒนธรรม ความหมายของวัฒนธรรมนั้นสามารถมองได้ทั้งสองแง่ โดยในแง่ที่หนึ่ง วัฒนธรรมเป็นมรดกสังคมของ พฤติกรรมมนุษย์ที่ได้มีการสะสมเอาไว้ในอดีตและได้ตกทอดมาเป็นสมบัติที่มนุษย์นำมาใช้ในการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมจึง หมายถึงสิ่งที่รวมของ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ศิลปะต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต รวมไปถึงภาษา กฎหมาย กฎเกณฑ์ของสถาบันต่าง ๆ การจัดระเบียบ สังคม ประเพณี อุปนิสัย เรื่องของศีลธรรม คุณธรรม ตลอดจนอุดมคติ ความมุ่งหมายและความใฝ่ฝันแห่งชีวิตที่บุคคลของสังคมแต่ละแห่งที่มีแบบฉบับเป็นของตนเองที่แตกต่างกันออกไป ในแง่ที่สอง พฤติกรรมส่วนใหญ่ในการครองชีวิตของมนุษย์นั้นมักจะขึ้นอยู่กับสิ่งที่เราต้องการสิ่งใด ต้องการจะทำอะไร ในสถานการณ์ เฉพาะอย่างและเฉพาะเวลาในแง่พิจารณาได้ว่า วัฒนธรรมเป็นแบบแผนแห่งการครองชีวิต คือวัฒนธรรมนั้นเป็นแบบฉบับ ที่กำหนดพฤติกรรมแห่งชีวิตลงไปว่าคนเราต้องทำอะไร ควรจะอย่างไร อะไรที่ควรทำและอะไรที่ไม่ควรทำ ปฏิบัติอย่างไร คิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร หรือว่าอะไรดีอะไรไม่ดี อะไรเป็นสิ่งที่มีความค่าแก่ชีวิตอะไรเป็นสิ่งที่ควรและไม่ปรารถนา ทำสิ่งใดหรือทำอย่างไรจึงจะน่าดู น่าชม วัฒนธรรม หากพิจารณาตามตัวอักษรคำว่า วัฒน ะ หมายถึง ความเจริญ งอกงาม รุ่งเรือง ส่วนคำว่า ธรรมจะหมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ ดังนั้น วัฒนธรรม จึงหมายถึง กฎ ระเบียบหรือข้อ ปฏิบัติที่มนุษย์ปฏิบัติเพื่อความเจริญงอกงามและความรุ่งเรือง (ไพบุลย์ ช่างเรียน, 2548, หน้า 20-21) ส่วนความหมายตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติฉบับที่ 2553 ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมตามมาตรา 4 ในพระราชบัญญัติ ดังนี้ “วัฒนธรรม” หมายความว่า วิธีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่ม ชนและสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ สังสม ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้ง ด้านจิตใจและวัตถุอย่างสันติสุขและยั่งยืน (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2553) ความหมายของวัฒนธรรมจึงสรุปได้ดังนี้ คือ เป็น แบบแผนพฤติกรรมของการดำเนินชีวิตที่

มีการถ่ายทอดเผยแพร่จากฐานฐานมีลักษณะที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม มี การคิดค้น รวบรวมสร้างสรรค์และมีการสะสมและพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันเพื่อต้องการให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิต อยู่บนโลกนี้ได้อย่างปลอดภัยและมีความสุข

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ 1)คือองค์ประกอบที่เกี่ยวกับความคิด (Concepts) ได้แก่ ความเชื่อความเข้าใจทัศนคติตลอดจนอุดมการณ์ต่าง ๆ 2)คือองค์ประกอบทางพิธีการ (Usage) เป็นเรื่อง เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยอมรับกันโดยทั่วไปของสังคม 3)เป็นองค์ประกอบทางด้านวัตถุ (Instrumental and Symbolic objects) คือ วัฒนธรรมทางวัตถุที่สามารถจับต้องได้แบบมีรูปร่างมีตัวตน และ 4)องค์ประกอบเกี่ยวกับองค์การ (Organization of Association) เป็นการมองในลักษณะของสถาบันหรือ องค์การสมาคมต่าง ๆ ในสังคม นั้นคือหมายถึงกลุ่มที่มีการจัดระเบียบ มีโครงสร้างและมีหน้าที่อย่างเป็นทางการ มีการวางกฎเกณฑ์ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ตลอดจนวัตถุประสงค์ไว้ในองค์การ ซึ่งมีตั้งแต่ระดับเล็กสุดคือ ระดับครอบครัวไปจนถึง ระดับใหญ่สุดคือในระดับองค์การสหประชาชาติ (ไพบูลย์ ช่างเรียน, 2548 หน้า 24-25)

ประเภทของวัฒนธรรม

สำหรับประเภทของวัฒนธรรมสามารถพิจารณาในการแบ่งออกเป็น 2 หมวดใหญ่ ๆ ดังนี้คือ วัฒนธรรมที่ไม่ใช่ วัตถุ และ วัฒนธรรมทางวัตถุ หมวดที่ 1 วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non - Material Culture) ได้แก่ วัฒนธรรมที่เป็นความคิด ความอ่าน แบบแผนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต เช่น ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อถือ ศาสนา ความสนใจ ทัศนคติในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างตัวตนและเป็นนามธรรมหรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวัฒนธรรมทาง จิตใจ 2. วัฒนธรรมทางวัตถุ (material culture) เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้มีการประดิษฐ์ หรือสร้างขึ้นมาในรูปของวัตถุ เช่น ลักษณะของที่อยู่อาศัย เครื่องประดับ โบสถ์ วิหาร อุปกรณ์ เทคโนโลยี เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นวัฒนธรรมที่มี รูปร่างมีตัวตน มองเห็นหรือสัมผัสได้ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551, หน้า12) ดังนั้นจึงสรุป ได้ว่าวัฒนธรรมทางวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุย่อมมีความเกี่ยวข้องกันอยู่เสมอและก่อให้เกิดศิลปวิทยาการต่าง ๆ เกิดความรู้ความสามารถที่ได้มีการสะสมกันมาหรือถ่ายทอดมาจากคนในรุ่นก่อน ๆ มีการเรียนรู้จากฐานฐาน หากกล่าวถึง การจัดหมวดหมู่ของวัฒนธรรม Clak Wissler (นิยพรรณ วรณศิริ, 2540, หน้า 47-4 7-48) ก็เป็นอีกท่านหนึ่งที่ได้มีการศึกษา 47-48) เรื่องวัฒนธรรมโดยมีการจัดหมวดหมู่ด้านวัฒนธรรม ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมสากล” ซึ่ง Clak Wissler ได้มีการสังเกตรูปแบบ วัฒนธรรมของเอสกิโมและทำการศึกษาศิลปวัฒนธรรมทั่วโลกจนได้พบว่า วัฒนธรรมทุกระบบทั้งวัฒนธรรมได้มีการสูงสุดรูปแบบ นั้นมีใช้กันอยู่ในทุกสังคมของโลก Clak Wisler ได้เสนอระบบของวัฒนธรรมสากล ดังนี้คือ (นิยพรรณ วรศิริ, 2540, หน้า 48)

- 1.ภาษา ทุกสังคมจะมีการใช้ภาษา ทั้งภาษาพูดภาษาเขียน รวมทั้งมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกับภาษาอย่างเช่น นิทาน ภาษาท่าทาง เป็นต้น
2. วัฒนธรรมประเพณีรูปธรรม (mategal Culture) เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับการกิน อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ภาษา เครื่องมือ เครื่องใช้ อาวุธยุทโธปกรณ์ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางขนส่ง เทคโนโลยี อุตสาหกรรม การอาชีพต่าง ๆ การ ศิลปะ คือ ทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะเช่น การวาดรูปสีน้ำ สีน้ำมัน การวาดเขียน การปั้นรูป
3. แกะสลัก การขับร้อง ฟ้อนรำ การเล่นดนตรี การละเล่นพื้นบ้าน การละคร
- 4.ระบบและรูปแบบบัสนา พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความหลังความศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การเจ็บป่วยและการตาย
5. ระบบครอบครัว ระบบครอบครัว ระบบทางสังคมที่เกี่ยวข้อง ระบบทางสังคมที่เกี่ยวข้อง ครอบครัว การนับญาติ การแต่งงาน การสืบทอดตระกูล
- 6.ระบบเศรษฐกิจและทรัพย์สิน มีทรัพย์สินส่วนร่วมและทรัพย์สินส่วนตัว เป็นสังหาริมทรัพย์และ อสังหาริมทรัพย์ มี กฎเกณฑ์และกฎหมาย มีมาตรการการแลกเปลี่ยนและการค้าขาย มีระบบการเงินตรา มีการผลิต การจำหน่ายแจกจ่ายและมีการบริโภคสินค้า
- 7.ระบบการปกครองและรัฐบาล ได้แก่ ระบบการเมือง ระบบนิติบัญญัติ ระบบตุลาการ และระบบการ ควบคุมสังคม อื่น ๆ ทุกประเภท
- 8.การศึกษาศึกษา หมายถึง สงครามที่เกิดขึ้นระหว่างคนต่างสังคม สงครามที่เกิดขึ้นในเครือญาติหรือ สงครามระหว่างคนในสังคมเดียวกัน

9.การกีฬาและการละเล่น การออกกำลังกายหรือกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน

10.ระบบความรู้ การศึกษา วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและนิทานปรัมปรา ซึ่งเป็นสิ่งที่ให้ความรู้แก่คนใน สังคมทางอ้อม สำหรับวัฒนธรรมจะพัฒนาไปเองให้เจริญรุ่งเรืองได้นั้นจะมีขบวนการ ดังนี้คือ การประดิษฐ์ (Invention) การค้นพบ (Discovery) การหยิบยืม (Borrowing) การแลกเปลี่ยน (Exchange) การแพร่กระจาย (Diffusion) (นิยพรรณ วรณศิริ, 2540, หน้า 75 - 76)

3.ผลิตภัณฑ์ผีตาโขน

ผลิตภัณฑ์ผีตาโขน หมายถึง ผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนหัว คล้ายกับ “หัวโขน” ส่วนหัวที่หรือ หน้ากาก ทำจาก กาบมะพร้าว และ หวดนึ่งข้าวเหนียวของชาวอีสาน และจะตกแต่งหน้ากากด้วย ลวดลายสีสันทันต่าง ๆ ตามที่ผู้เล่นต้องการ ส่วนตัวที่เป็นชุด ทำมาจากเศษผ้าที่นำมาเย็บต่อกันหลายๆ ชิ้นและออกแบบตามผู้ที่สวมใส่ ตัวผีตาโขนที่มีขนาดสูง 15 เซนติเมตร กว้าง 5 เซนติเมตร ส่วนหัวเป็น หน้ากากมีลวดลาย และการแต่งกายจะแบ่งออกเป็นผีตาโขนผู้ชาย และผีตาโขนผู้หญิง โดยผีตาโขนผู้ชายจะสวมเสื้อราชปะแตนหรือ เสื้อพระราชทาน นุ่งโจงกระเบน และสวมรองเท้า ส่วนการแต่งกายของ ผีตาโขนผู้หญิงจะห่มสไบหรือสวมเสื้อปิด และนุ่งผ้าถุงหรือโจงกระเบนและ สวมรองเท้า เป็นการแต่งกายชุดประจำชาติของไทยที่มีเอกลักษณ์มายาวนาน ส่วนหัวเป็นหน้ากากมีลวดลาย ส่วนตัวจะสวมใส่เสื้อผ้าที่เป็นชุดม่อฮ่อม โดยเสื้อจะมีลักษณะเป็นคอกลม แขนสั้นหรือแขนยาว ผ่าอกตลอดผ้าถุงย้อมเป็นสีน้ำเงินเข้มหรือดำ ซึ่ง และสวมรองเท้าแตะ เป็นเครื่องแต่งกายพื้นบ้านของชาวไทลื้อนาทางภาคเหนือและทางภาคอีสานของไทย

ผลิตภัณฑ์ผีตาโขน เป็นลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะการตกแต่งที่เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญในการชุมนุมทาง ทหารและพิธีกรรมทางศาสนาในภูมิภาคตะวันตกของไทย การนำผากผีตาโขนมาใช้ในการงานพัฒนาสังคมมีลักษณะดังนี้

การสร้างเครือข่ายสังคม: ผากผีตาโขนมีบทบาทในการสร้างเสริมสร้างความเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ทำให้เกิดความเข้มแข็ง และความร่วมมือในโครงการหรือกิจกรรมพัฒนา

สนับสนุนศิลปวัฒนธรรม: การใช้ผากผีตาโขนสามารถส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและทำให้มีความเป็นเอกลักษณ์ในกิจกรรมและ งานพัฒนาท้องถิ่น

เสริมสร้างองค์กรท้องถิ่น: การให้ความสนใจและสนับสนุนผากผีตาโขนในกิจกรรมองค์กรช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทาง วัฒนธรรมและร่วมงานร่วมกับชุมชน

สร้างรายได้ท้องถิ่น: การนำผากผีตาโขนมาใช้ในการสร้างสินค้าหรือบริการที่มีความเป็นเอกลักษณ์สามารถช่วยสร้างรายได้ และโอกาสทางธุรกิจในพื้นที่

ส่งเสริมการท่องเที่ยว: การนำผากผีตาโขนมาใช้ในการกิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้ใน พื้นที่

ภาพที่ 1 โมเดลตั้งโต๊ะผีตาโขน

ของผากโมเดลตั้งโต๊ะรูปผีตาโขนมอบประสบการณ์การตกแต่งที่เป็นเอกลักษณ์ ด้วยการใส่รายละเอียดที่ละเอียดและสวยงาม ของรูปผีตาโขนท้องถิ่น, โมเดลนี้เป็นส่วนที่โดดเด่นที่มีความเป็นศิลปะ ซึ่งนอกจากการใช้เป็นตัวตกแต่ง ยังมีความสามารถในการให้ ความสดใสและตกแต่งสถานที่ทำงานหรือบ้าน การโปรโมทและการนำเสนอสินค้าถูกออกแบบเพื่อนำคุณค่าทางวัฒนธรรมและ ความคิดสร้างสรรค์ ทำให้โมเดลตั้งโต๊ะรูปผีตาโขนนั้นมีความพิเศษและมีตลาดที่ต้องการ

ภาพที่ 2 หน้ากากผีตาโขน

ของฝากหน้ากาผีตาโขนเริ่มต้นด้วยการใช้วัสดุคุณภาพสูงที่ทำให้หน้ากาสวยงามและทนทาน ด้วยลวดลายผีตาโขนที่เป็นเอกลักษณ์ หน้ากากกลายเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้เทคนิคงานฝีมือสูงเพื่อเพิ่มความประณีตและความสวยงาม เพิ่มมูลค่าในมิติการตกแต่งและสวมใส่ นอกจากนี้ การตลาดและการนำเสนอผลิตภัณฑ์เพื่อนำความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นทำให้หน้ากาผีตาโขนมีความน่าสนใจและมีตลาดที่คนต้องการ

ภาพที่ 3 ที่วางปากกา ผีตาโขน

ที่วางปากกาผีตาโขนสามารถทำได้โดยให้ความสำคัญในด้านการออกแบบและความเป็นเอกลักษณ์ โดยเลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพสูงและทนทาน เพิ่มความน่าสนใจในลวดลายหรืออิมที่ใช้และเพิ่มความสวยงามด้วยการใช้สีที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้ที่ทันสมัย

ภาพที่ 4 พวงกุญแจผีตาโขน

พวงกุญแจผีตาโขนสร้างคุณค่าวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับผลิตภัณฑ์ ด้วยการใส่ลวดลายผีตาโขนที่มีความเป็นเอกลักษณ์ เสริมความพิเศษและน่าสนใจ เข้ากับเสื้อผ้าหรือกระเป๋า เชื่อมโยงกับตำนานและเครื่องหมายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การตลาดที่ต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่าง เพิ่มมูลค่าและดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 5 ปากกาผีตาโขน

ปากกาผีตาโขนของฝากเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมด้วยการเลือกใช้วัสดุและลวดลายที่แสดงเอกลักษณ์ผีตาโขนท้องถิ่น การผสมผสานความสวยงามและศิลปะท้องถิ่นทำให้ปากกามีความหลากหลายและน่าสนใจ สร้างความรู้สึกของความเป็นไทยและเชื่อมโยงกับตำนานท้องถิ่น นอกจากนี้การตลาดและการนำเสนอสินค้าเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเน้นคุณค่าทางวัฒนธรรมและเพิ่มมูลค่าของของฝากให้กับลูกค้า

ภาพที่ 6 แม่เหล็กติดตู้เย็น

ของฝากแม่เหล็กติดตู้เย็นรูปผีตาโขนนำเสนอความสามารถในการผสมผสานระหว่างความสวยงามของศิลปะท้องถิ่นและความสะดวกสบายของการใช้งาน ด้วยรูปทรงและลวดลายผีตาโขนที่เป็นเอกลักษณ์ของฝากแม่เหล็กกลายเป็นส่วนสำคัญในการตกแต่งที่บ้าน ทำให้ตู้เย็นดูน่าสนใจและมีความพิเศษ การตลาดและการสื่อสารถูกออกแบบเพื่อเน้นความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพิ่มคุณค่าของสินค้า และสร้างตลาดที่ต้องการสามารถเสนอประสบการณ์การใช้งานที่สมบูรณ์แบบ

บทสรุป

การนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพื่อเสริมสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมสำหรับชุมชนและประชาชน จำเป็นต้องเป็นความร่วมมือที่เข้าใจกันอย่างลึกซึ้งระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนที่มีพลวัตในการสร้างผลิตภัณฑ์ โดยมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ดั้งเดิม บทบาทของประวัติศาสตร์และมรดกศิลปวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างยิ่งใหญ่ ไม่เพียงเพื่อเสริมความเข้าใจทางวิชาการเกี่ยวกับมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติ แต่ยังสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความรู้สึกเอื้ออาทรให้ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้น ทำให้มีความคุ้นเคยและหลงใหลกับมรดกศิลปวัฒนธรรมโดยที่ไม่ได้รับผลกระทบจากข้อจำกัดของเวลา

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2553). พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2553. (online). Available: www.culture.go.th (พฤศจิกายน 2566).
- กาญจนารัตน์ ไมรินทร์. (2554). มาตรการทางภาษีเพื่อส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมไทย : ศึกษา เฉพาะกรณีภาพยนตร์.
- กิตติยา เสนานุช.(2562). แนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด ผลิตภัณฑ์ผีตาโขนชุดไทย.
- ปริญญากิจการจัการมหาบัณฑิต วิทยาลัยการจัการ มหาวิทยาลัยมหิดล.

- วิทยานิพนธ์.หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขา กฎหมายภาษี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2551). **วัฒนธรรมไทย (Thai culture)**. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ช่อพฤษ ผิวภู. (2560). **แนวทางการพัฒนาทุนวัฒนธรรมนวัตกรรมสู่ Thailand 4.0**.
สถาบันวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. หน้า134-142
- นิตยพรณ วรณศิริ. (2540). **มานุษยวิทยาและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ไพบูลย์ ช่างเรียน. (2548). **ชีววารสังคม วัฒนธรรมและการบริหารแบบไทย**. (พิมพ์ครั้งที่2).
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมอธรรม.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2557). **ทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์หลักสูตร
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนาศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- หัตพร สกลรักอรุณทัย. **พิธีกรรมจากประเพณีผีตาโขนสู่เครื่องประดับร่วมสมัย(The Ceremony Of Phi Ta Khon Festival
To Contemporary Jewelry)**.
ศิลปะนิพนธ์ หลักสูตรปริญญาศิลปบัณฑิต ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับคณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พงศธร พินิจวัฒน์. **หน้ากากผีตาโขน อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย (Folk Arts : A Case Study Of The Phee Ta Khon Mask
At Dansai District, Loei Province.)**.
ปริญญาานิพนธ์ ศิลปศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.